

שלטון וכוח פוליטי

בספר שמואל

ד"ר גילי זיוון

שיעור 1

מיכל בת שאול: מסובייקט לאובייקט

אבי שגיא, "מדינת ישראל לקראת דיקטטורה?" בתוך: אתר מכון הרטמן, אפריל 2025

ביסודה של המדינה הדמוקרטית מונחת התפיסה שהכוח המוענק לשלטון אינו בלתי מוגבל. הכוח של השלטון נגזר מהזכות שיש לבעל הסמכות להפעיל כוח, וזכות זו מגבילה את כוחו.

מדברי ההספד של ד"ר שרגא בראון על אבי שגיא, 18 ביולי 2026

עבורי ועבור כל המרצים והתלמידים שזכו לעבוד לצדו, האבדה בלתי נתפסת... הוא הותיר אחריו מורשת אדירה של מאות ספרים ומאמרים, אך מעבר לכל אלו, הוא הותיר ציווי: בכל רגע נתון, לשאול בשביל מה אנחנו כאן ומה עושה אותנו לבני אדם. מורשתו תמשיך להציב בפנינו מראה, ולהזכיר לנו כי להיות אדם פירושו להיות אחראי לעצמנו, לסובבים אותנו ולעולם כולו. יהי זכרו ברוך.

שמואל א יז, 25

וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרָאֵל הֲרֵאִיתֶם הָאִישׁ הַזֶּה כִּי לְחַרֵּף אֶת יִשְׂרָאֵל עָלָה וְהִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִכְנֹוּ יַעֲשֶׂהוּ הַמֶּלֶךְ עֶשֶׂר גְּדוּל וְאֵת בֵּיתוֹ יִתֵּן לוֹ וְאֵת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חֶפְשִׁי בְּיִשְׂרָאֵל

שמואל א יח, 6-9

וַיְהִי בְּבֹאֹם בְּשׁוּב דָּוִד מִהָכּוֹת אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַתִּצְאָנָה הַנָּשִׁים מִכָּל עָרֵי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹר (לְשִׁיר) וְהַמְּחִלּוֹת לְקִרְאֹת שְׁאוּל הַמֶּלֶךְ בְּתַפִּים בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁלְשִׁים. וַתַּעֲנִינָה הַנָּשִׁים הַמְּשַׁחֲקוֹת וַתֹּאמְרֶינָה הִנֵּה שְׁאוּל בְּאַלְפֵי וְדָוִד בְּרִבְבֵּיתוֹ. וַיַּחַר לְשְׁאוּל מְאֹד וַיִּרַע בְּעֵינָיו הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר נָתַנּוּ לְדָוִד רִבְבוֹת וְלִי נָתַנּוּ הָאֲלָפִים וְעוֹד לוֹ אֶף הַמְּלוּכָה. וַיְהִי שְׁאוּל עוֹן (עוֹיֵן) אֶת דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וְהָלָאָה.

שמואל א יח, 14-19

וַיְהִי דָוִד לְכָל דֶּרֶכּוֹ מְשֻׁכָּל וְה' עִמּוֹ. וַיֵּרָא שְׁאוּל אֲשֶׁר הוּא מְשֻׁכָּל מְאֹד וַיִּגֵּר מִפָּנָיו. וְכָל יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה אֲהָב אֶת דָּוִד כִּי הוּא יוֹצֵא וּבָא לִפְנֵיהֶם. וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל דָּוִד הִנֵּה בְתִי הַגְּדוּלָּה מְרִב אֶתָּה אֶתָּן לָךְ לְאִשָּׁה אֵךְ הִנֵּה לִי לֶבֶן חֵיל וְהִלָּחֵם מִלַּחְמוֹת ה' וְשְׁאוּל אָמַר אֵל תִּהְיֶי יָדַי בּוֹ וְתִהְיֶי בּוֹ יַד פְּלִשְׁתִּים.

ויאמר דוד אל שאול מי אנכי ומי חיי משפחת אבי בישראל כי אהיה חתן למלך. ויהי בעת תת את מרב בת שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחלתי לאשה.

שמואל א יח, 20-29

ותאהב מיכל בת שאול את דוד ויגדו לשאול וישר הדבר בעיניו. ויאמר שאול אתננה לו ותהי לו למוקש ותהי בו יד פלשתים ויאמר שאול אל דוד בשתים תתחתן בי היום. ויצו שאול את עבדו דברו אל דוד בלט לאמר הנה חפץ בך המלך וכל עבדיו אהבוך ועתה התחתן במלך. וידברו עבדי שאול באזני דוד את הדברים האלה ויאמר דוד הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי איש רש ונקלה. ויגדו עבדי שאול לו לאמר כדברים האלה דבר דוד. ויאמר שאול כה תאמרו לדוד אין חפץ למלך במהר כי במאה ערלות פלשתים להנקם באיבי המלך ושואל חשב להפיל את דוד ביד פלשתים. ויגדו עבדיו לדוד את הדברים האלה וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך ולא מלאו הימים. ויקם דוד וילך הוא ואנשיו ויך בפלשתים מאתים איש ויבא דוד את ערלתיהם וימלאום למלך להתחתן במלך ויתן לו שאול את מיכל בתו לאשה. וירא שאול וידע כי ה' עם דוד ומיכל בת שאול אהבתהו.

שמואל א יט, 11-18

וישלח שאול מלאכים אל בית דוד לשמרו ולהמיתו בבקר ותגד לדוד מיכל אשתו לאמר אם אינך ממלט את נפשך הלילה מחר אתה מומת. ותגד מיכל את דוד בעד החלון וילך ויברח וימלט. ותקח מיכל את התרפים ותשם אל המטה ואת כביר העזים שמה מראשתיו ותכס בבגד. וישלח שאול מלאכים לקחת את דוד ותאמר חלה הוא. וישלח שאול את המלאכים לראות את דוד לאמר העלו אותו במטה אלי להמתו. ויבאו המלאכים והנה התרפים אל המטה וכביר העזים מראשתיו. ויאמר שאול אל מיכל למה ככה רמיתני ותשלחי את איבי וימלט ותאמר מיכל אל שאול הוא אמר אלי שלחני למה אמיתך. ודוד ברח וימלט...

שמואל א כה, 44

ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים

שמואל ב ג, 12-16

וישלח אבנר מלאכים אל דוד תחתו לאמר למי ארץ לאמר כרתה בריתך אתי והנה ידי עמך להסב אליך את כל ישראל. ויאמר טוב אני אכרת אתה ברית אך דבר אחד אנכי שאל מאתך לאמר לא תראה את פני כי אם לפני הביאך את מיכל בת שאול בבאך לראות את פני. וישלח דוד מלאכים אל איש בשות בן שאול לאמר תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי במאה ערלות פלשתים. וישלח איש בשות ויקחה מעם איש מעם פלטיאל בן ליש (ליש). וילך אתה אישה הלוח ובכה אחריה עד בחרים ויאמר אליו אבנר לך שוב וישב.

מאיר שלו, ראשית (עם עובד, 2008), עמ' 152-153

מבחינת מיכל, היה זה סיפור אהבה. אבל מבחינת דוד, לא היתה מיכל אלא עסקה פוליטית כדאית. היא היתה בת המלך, ונישואיו עמה שיפרו את מעמדו ואת סיכוייו לעתיד. השיקול הזה שב והופיע שנים אחר כך, אחרי ששואל מת ודוד מלך בחברון. אבנר בן נר, שר צבא שואל, ביקש אז לכרות אתו ברית. דוד הסכים, אבל התנה תנאי ברור.

"טוב" הוא השיב לאבנר על הצעתו, "אני אכרות אתך ברית. אך דבר אחד אנכי שאל מאתך לאמר, לא תראה את פני כי אם לפני הביאך את מיכל בת-שואל בבאך לראות את-פני... לא האהבה אליה מדברת מגורנו אלא הסתמכות על כך שעמד בתנאי החווה עם אביה. הוא דורש את השבתה כדי להראות שהוא יורשו של שואל וכי אחרוני בית שואל נכנעים לדרישותיו.

אילה צרויה, "מדרשי מיכל", בתוך: נחמה וינגרטן-מיניץ ותמר ביאלה (עורכות),דרשוני - מדרשי נשים א, עמ' 103-104

בראשית הייתה האהבה, שנאמר 'וַתֵּאָהֱב מִיכָל בֵּת שְׁאוּל אֶת דָּוִד' (שמואל א' יח', כ), והם שיחקו בה.

אביה, שנאמר 'וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶתְנַנֶּה לוֹ וְתָהִי לוֹ לְמוֹקֵשׁ' (שם, יח, כא); ואישה, שנאמר 'וַיֵּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי דָוִד לְהַתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ' (שם, יח, כז) והיא באהבתה, לא ידעה לבבם הערל 'ותרד מיכל את דוד בעד החלון וילך ויברח וימלט' (שם, יט, יב).

והוסיפו לשחק בה.

אביה, 'ושואל נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים' (שם, כה, מד); ואישה, 'תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי' (שמואל ב ג, יד) וכך 'עד יום מותה' (שם, ו, כג) משחק היא בין מלכים. בת שואל; אשת דוד; מיכל.

מלכה שקד, "מיכל - מהלך חיים", תמונות מצב (הקיבוץ המאוחד, 1996)

בְּטַחְתִּי בּוֹ כְּמוֹ הָיִיתִי

שֶׁהַ נְמֻלֵּט מִפְּנֵי הַדָּב

נִשָּׂא בְּזִרְעוֹתָיו,

גְּדִי מְסֻתָּר מִן הָאָרֶץ

בְּכִנּוּף בְּגָדוֹ,

חֵץ הַמְשָׁלַח מֵאֲשַׁפְתּוֹ,

חֶבֶל מִשְׁתַּלְשֵׁל מִחֲלוֹנִי

לְמַעְרוֹתָיו

הָיִיתִי שׁוֹלְמִית שְׁלוֹ

עַד שֶׁפָּנָה הַיּוֹם וְהוּא

הוֹרִיד אוֹתִי לְאַשְׁפּוֹת
 בְּאֲבִינָה,
 שִׁלַּח אוֹתִי הָרֶחֶק
 כְּחֵץ מֵאַשְׁפּוֹת.
 כְּמוֹ נָבֵל נִגְלָה לִּי
 בְּאֲבִי
 בְּאֲבִיגַיִל
 בְּפִלְטִי...
 עֲכָשִׁיו בְּלֹא תִבְלוּל
 אֲנִי רוֹאֶה אֶת עֶרְמָתוֹ
 הֵיֵאָךְ מִרְאשִׁיתוֹ צִמָּא אֶל הָעֶצְמָה
 הֵיֵאָךְ עֵקֶלְקֵלוֹת טֶפֶס אֶל הָאֶרְמוֹן.

עמנואל קאנט, הנחת יסוד למטפיסיקה של המידות (מאגנס, 1973), עמ' 95

עשה את פעולתך כך, שהאנושות, הן שבך הן שבכל איש אחר, תשמש לך לעולם גם תכלית ולעולם לא אמצעי בלבד.

הרב יוסף דב סולובייצ'יק, "קול דודי דופק", בתוך: איש האמונה (מוסד הרב קוק, תשל"א)

עמ' 67-68

קיום גורלי - כיצד? זהו קיום מאונס... שלוב בשרשרת... דמות אובייקט ל"אני" הגורלי. כאובייקט הוא מופיע כעשוי ולא כעושה.
 קיום יעודי - כיצד? זהו קיום פעיל כשהאדם ניצב לעומת הסביבה שהושלך בה, מתוך הבנת ייחודו וסגולתו... ביכולתו לחיות כסובייקט, כיוצר ומחדש, המטביע על חייו את חותמו.

שיעור 2

ראשית מלכות שאול: מלוכה וממלכתיות

שמואל א ח, 1-6

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקַן שְׁמוּאֵל וַיֵּשֶׁם אֶת בָּנָיו שְׁפָטִים לְיִשְׂרָאֵל. וַיְהִי שֵׁם בְּנוֹ הַבְּכוֹר יוֹאֵל וְשֵׁם מִשְׁנֵהוּ אֲבִיָּה שְׁפָטִים בְּבֶאֱר שֶׁבַע. וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בְּדַרְכּוֹ וַיֵּטוּ אַחֲרֵי הַבָּצֵעַ וַיִּקְחוּ שָׂחָד וַיֵּטוּ מִשְׁפָּט. וַיִּתְקַבְּצוּ כָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל שְׁמוּאֵל הַרְמָתָה. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה אַתָּה זִקְנָתָ וּבָנֶיךָ לֹא הָלְכוּ בְּדַרְכֶּיךָ עֲתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם. וַיֹּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תִּנֶּה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ וַיִּתְפַּלֵּל שְׁמוּאֵל אֶל ה'.

שמואל א ח, 7-9

וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ כִּי לֹא אֶתָּה מֵאֲסוּ כִּי אֲנִי מֵאֲסוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם. כְּכָל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשׂוּ מִיּוֹם הָעֲלִיתִי אוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיַּעֲזֹבֵנִי וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים כִּן הָמָּה עֹשִׂים גַּם לָךְ. וְעַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלָם אֲךָ כִּי הָעֵד תַּעֲדִיד בָּהֶם וְהַגַּדְתָּ לָהֶם מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם.

שמואל א ח, 10-20

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶת כָּל דְּבָרֵי ה' אֶל הָעָם הַשְׂאֵלִים מֵאֲתוֹ מֶלֶךְ. וַיֹּאמֶר זֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: אֶת בְּנֵיכֶם יִקַּח וְשֵׁם לוֹ בְּמִרְכַּבְתּוֹ וּבִפְרָשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מִרְכַּבְתּוֹ. וְלָשׁוֹם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְלַחֲרֹשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קִצְרוֹ וְלַעֲשׂוֹת כָּלִי מִלְחָמָתוֹ וְכָלִי רִכְבּוֹ. וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרִקְחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאִפּוֹת. וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת כְּרָמֵיכֶם וְזִיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח וְנָתַן לַעֲבָדָיו. וְזֹרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעֲשֹׂר וְנָתַן לְסָרִיסָיו וְלַעֲבָדָיו. וְאֶת עֲבָדֵיכֶם וְאֶת שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת בַּחֲוָרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם יִקַּח וַעֲשֶׂה לְמִלָּאכָתּוֹ. צֹאנֵכֶם יַעֲשֹׂר וְאֶתֶם תִּהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים. וְזַעֲקֶתֶם בַּיּוֹם הַהוּא מִלִּפְנֵי מֶלֶכְכֶם אֲשֶׁר בָּחַרְתֶּם לָכֶם וְלֹא יַעֲנֶה ה' אֶתְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא. וַיִּמָּאֲנוּ הָעָם לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמְרוּ: לֹא, כִּי אִם מֶלֶךְ יִהְיֶה עָלֵינוּ. וְהָיִינוּ גַּם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם וְשִׁפְטָנוּ מִלִּכְנֹנוּ וַיֵּצֵא לִפְנֵינוּ וְנִלְחָם אֶת מִלְחַמָּתָנוּ.

בבלי, סנהדרין כ ע"ב

ר' יוסי אומר, כל האמור בפרשת המלך מותר בו. ר' יהודה אומר, לא נאמרה פרשה זו אלא לאישים עליהם.

רבנו תם, שו"ת בעלי התוספות, יב

ואפילו למאן דאמר "כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו" אין לך בו חידושיו, "ואת כרמכם יקח ונתן לעבדיו" אוסרי מלחמתו, אבל לעצמו להרבות לו הון ולהיות לו לגן ירק – לא!

רמב"ם, משנה תורה, הלכות מלכים ומלחמות, ה, ג

ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. ודרך המלך אין לה שיעור, אלא כפי מה שהוא צריך. אינו מעקם הדרכים מפני כרמו של זה או מפני שדהו של זה, אלא הולך בשוה ועושה מלחמתו.

שמואל א י, 17-24

וַיִּצְעַק שְׁמוּאֵל אֶת הָעָם אֶל ה' הַמִּצְפָּה.

כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי הָעֵלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְאַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל הַמְּמַלְכֹת הַלְחָצִים אֶתְכֶם. וְאַתֶּם הַיּוֹם מְאַסְתֶּם אֶת אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוּא מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכָּל רָעוּתֵיכֶם וְצָרֹתֵיכֶם וְתֹאמְרוּ לוֹ כִּי מֶלֶךְ תִּשְׁמִים עָלֵינוּ וְעַתָּה הִתִּיצְבוּ לִפְנֵי ה' לְשִׁבְטֵיכֶם וּלְאֻלְפֵיכֶם. וַיִּקְרַב שְׁמוּאֵל אֶת כָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכַּד שְׁבֹט בְּנִימֵן. וַיִּקְרַב אֶת שְׁבֹט בְּנִימֵן לְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְתִלְכַּד מִשְׁפַּחַת הַמְטָרִי וַיִּלְכַּד שְׁאוּל בֶּן קִישׁ וַיִּבְקֶשְׁהוּ וְלֹא נִמְצָא. וַיִּשְׁאַלּוּ עוֹד בֶּה' הֲבֵא עוֹד הַלֵּם אִישׁ וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה הוּא נִחְבָּא אֶל הַפְּלִים. וַיִּרְצוּ וַיִּקְחֵהוּ מִשָּׁם וַיִּתִּיצֵב בְּתוֹךְ הָעָם וַיִּגְבֶּה מִכָּל הָעָם מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל כָּל הָעָם הֲרֵאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה' כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּכָל הָעָם וַיִּרְעוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ יַחֲי הַמֶּלֶךְ.

שמואל א י, 25-28

וַיְדַבֵּר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם אֶת מִשְׁפַּט הַמֶּלֶכֶת וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר וַיִּנַּח לִפְנֵי ה' וַיִּשְׁלַח שְׁמוּאֵל אֶת כָּל הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ. וְגַם שְׁאוּל הָלַךְ לְבֵיתוֹ גִּבְעָתָה וַיִּלְכוּ עִמּוֹ הַחִיל אֲשֶׁר נָגַע אֱלֹהִים בְּלָבָם. וּבְנֵי בְלִיעֵל אָמְרוּ מַה יִּשְׁעֵנוּ זֶה וַיִּבְזְהוּ וְלֹא הִבִּיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כַּמַּחְרִישׁ.

שמואל א יא, 1-4

וַיַּעַל נָחֵשׁ הָעֲמוּנִי וַיַּחֵן עַל יְבִישׁ גִּלְעָד וַיֹּאמְרוּ כָּל אַנְשֵׁי יְבִישׁ אֶל נָחֵשׁ כָּרַת לָנוּ בְּרִית וְנַעֲבֹדָךְ. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם נָחֵשׁ הָעֲמוּנִי בְּזֹאת אֶכְרַת לָכֶם בְּנִקּוֹר לָכֶם כָּל עֵין יָמִין וּשְׁמֹתֶיהָ חֲרָפָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו זְקֵנֵי יְבִישׁ הָרָף לָנוּ שְׁבַעַת יָמִים וְנִשְׁלַחָה מַלְאָכִים בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְאִם אֵין מוֹשִׁיעַ אֶתָּנוּ וַיִּצְאָנוּ אֵלָיֶךָ. וַיָּבֹאוּ הַמַּלְאָכִים גִּבְעַת שְׁאוּל וַיְדַבְּרוּ הַדְּבָרִים בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאוּ כָּל הָעָם אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ.

שופטים כא, 1

וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל, נִשְׁבַּע בְּמִצְפָּה לֵאמֹר: אִישׁ מִמֶּנּוּ, לֹא-יֵתֵן בְּתוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה

שופטים כא, 7-12

מה נעשה להם לנותרים לנשים ואנחנו נשבענו בה' לבלתי תת להם מבנותינו לנשים. ויאמרו מי אחד משבטי ישראל אשר לא עלה אל ה' המצפה והנה לא בא איש אל המחנה מיביש גלעד אל הקהל... וימצאו מיושבי יביש גלעד ארבע מאות נערה בתולה אשר לא ידעה איש למשכב זכר ויבאו אותם אל המחנה שלה אשר בארץ כנען.

שמואל א יא, 5-10

והנה שאול בא אחרי הבקר מן השדה ויאמר שאול מה לעם כי יבכו ויספרו לו את דברי אנשי יביש. ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו את הדברים האלה ויחר אפו מאד. ויקח צמד בקר וינתחחו וישלח בכל גבול ישראל ביד המלאכים לאמר אשר איננו יצא אחרי שאול ואחר שמואל כה יעשה לבקרו. ויפל פחד ה' על העם ויצאו כאיש אחד. ויפקדם בבזק ויהיו בני ישראל שלש מאות אלף ואיש יהודה שלשים אלף. ויאמרו למלאכים הבאים כה תאמרון לאיש יביש גלעד מחר תהיה לכם תשועה כחם השמש. ויבאו המלאכים ויגידו לאנשי יביש וישמחו. ויאמרו אנשי יביש מחר נצא אליכם ועשיתם לנו ככל הטוב בעיניכם.

שמואל א יא, 11-15

ויהי ממחרת וישם שאול את העם שלשה ראשים. ויבאו בתוך המחנה באשמורת הבקר ויכו את עמון עד חם היום. ויהי הנשארים ויפצו ולא נשארו כם שנים יחד. ויאמר העם אל שמואל: מי האמר שאול ימלך עלינו תנו האנשים ונמיתם. ויאמר שאול לא יומת איש ביום הזה כי היום עשה ה' תשועה בישראל. ויאמר שמואל אל העם לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה. וילכו כל העם הגלגל וימלכו שם את שאול לפני ה' בגלגל ויזבחו שם זבחים שלמים לפני ה' וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד.

שמואל א יד, 47-48

ושאול לכד המלוכה על ישראל וילחם סביב בכל איביו במואב ובבני עמון ובאדום ובמלכי צובה ובפלשתים ובכל אשר יפנה ירשיע. ויעש חיל... ויצל את ישראל מיד שסוהו.

שמואל א יד, 52

ותהי המלחמה חזקה על פלשתים כל ימי שאול וראה שאול כל איש גבור וכל בן חיל ויאספיהו אליו

שמואל א כח, 9

ותאמר האשה אליו הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול אשר הכרית את האבות ואת הידעני מן הארץ ולמה אתה מתנקש בנפשי להמיתני

שיעור 3

דוד עומד במבחן הממלכתיות והאיפוק

שמואל א כד, 7-1

ויהי כאשר שב שאול מאחרי פלשתים ויגדו לו לאמר הנה דוד במדבר עין גדי. ויקח שאול שלשת אלפים איש בחור מכל ישראל וילך לבקש את דוד ואנשיו על פני צורי היעלים. ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישבים. ויאמרו אנשי דוד אליו הנה היום אשר אמר ה' אליה הנה אנכי נתן את איבך [כתיב: איבך] בידך ועשית לו כאשר יטב בעיניך ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט. ויהי אחרי כן ויהי לב דוד אתו על אשר כרת את כנף אשר לשאול. ויאמר לאנשיו חלילה לי מה אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח ה' לשלח ידי בו כי משיח ה' הוא. וישסע דוד את אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול ושאול קם מהמערה וילך בדרך.

שמואל א כד, 8-15

ויקם דוד אחרי כן ויצא מהמערה [כתיב: מן המערה] ויקרא אחרי שאול לאמר אדני המלך ויבט שאול אחריו ויקד דוד אפים ארצה וישתחו. ויאמר דוד לשאול למה תשמע את דברי אדם לאמר הנה דוד מבקש רעתך. הנה היום הזה ראו עיניך את אשר נתנה ה' היום בידי במערה ואמר להרגך ותחס עליך ואמר לא אשלח ידי באדני כי משיח ה' הוא. ואבי ראה גם ראה את כנף מעילך בידי כי בכרתי את כנף מעילך ולא הרגתיך דע וראה כי אין בידי רעה ופשע ולא חטאתי לך ואתה צדה את נפשי לקחתה. ישפט ה' ביני ובינך ונקמני ה' ממך וידי לא תהיה בך. כאשר יאמר משל הקדמני מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך. אחרי מי יצא מלך ישראל אחרי מי אתה רדף אחרי כלב מת אחרי פרעש אחד. והיה ה' לדין ושפט ביני ובינך וירא וירב את ריבי וישפטני מידך.

שמואל א כד, 16-22

ויהי ככלות דוד לדבר את הדברים האלה אל שאול ויאמר שאול הקלך זה בני דוד וישא שאול קלו ויבך. ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני כי אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה. ואת ואתה הגדת היום את אשר עשית את טובה את אשר סגרני ה' בידך ולא הרגתני. וכי ימצא איש את איבו ושלחו בדרך טובה וה' ישלמה טובה תחת היום הזה אשר עשית לי. ועתה הנה ידעתי כי מלך תמלוך וקמה בידך ממלכת ישראל. ועתה השבעה לי בה' אם תכרית את זרעי אחרי ואם תשמיד את שמי מבית אבי. וישבע דוד לשאול וילך שאול אל ביתו ודוד ואנשיו עלו על המצודה.

שמואל א כו, 1-6

ויבאו הזפים אל שאול הגבעתה לאמר הלוא דוד מסתתר בגבעת החכילה על פני הישימן. ויקם שאול ויירד אל מדבר זיף ואתו שלשת אלפים איש בחוריו ישראל לבקש את דוד במדבר זיף. ויחן שאול בגבעת החכילה אשר על פני הישימן על הדרך ודוד ישב במדבר וירא כי בא שאול אחריו המדברה. וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול אל נכון. ויקם דוד ויבא אל המקום אשר חנה שם שאול וירא דוד את המקום אשר שכב שם שאול ואבנר בן נר שר צבאו ושכב במעגל והעם חנים סביבתו. ויען דוד ויאמר אל אחימלך החתי ואל אבישי בן צרויה אחי יואב לאמר מי ירד אתי אל שאול אל המחנה ויאמר אבישי אני ארד עמך.

שמואל א כו, 7-12

ויבא דוד ואבישי אל העם לילה והנה שאול שכב ישן במעגל וחניתו מעוכה בארץ מראשתו ואבנר והעם שכבים סביבתו. ויאמר אבישי אל דוד סגר אלהים היום את אויבך בידך ועתה אפנו נא בחנית ובארץ פנים אחת ולא אשנה לו. ויאמר דוד אל אבישי אל תשחיתנו כי מי שלח ידו במשיח ה' ונקמה. ויאמר דוד חי ה' כי אם ה' יגפנו או יומו יבוא ומת או במלחמה ירד ונספה. חלילה לי מה' משלח ידי במשיח ה' ועתה קח נא את החנית אשר מראשתו ואת צפחת המים ונלכה לנו. ויקח דוד את החנית ואת צפחת המים מראשתי שאול וילכו להם ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם.

שמואל א כו, 13-16

ויעבר דוד העבר ויעמד על ראש ההר מרחק רב המקום ביניהם. ויקרא דוד אל העם ואל אבנר בן נר לאמר הלוא תענה אבנר ויען אבנר ויאמר מי אתה קראת אל המלך. ויאמר דוד אל אבנר הלוא איש אתה ומי כמוך בישראל ולמה לא שמרת אל אדניך המלך כי בא אחד העם להשחית את המלך אדניך. לא טוב הדבר הזה אשר עשית חי ה' כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על אדניכם על משיח ה' ועתה ראה אי חנית המלך ואת צפחת המים אשר מראשתו.

שמואל א כו, 17-20

ויכר שאול את קול דוד ויאמר הקולך זה בני דוד ויאמר דוד קולי אדני המלך. ויאמר למה זה אדני רדף אחרי עבדו כי מה עשיתי ומה בידי רעה. ועתה ישמע נא אדני המלך את דברי עבדו אם ה' הסיתה בי ירח מנחה ואם בני האדם ארורים הם לפני ה' כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים. ועתה אל יפל דמי ארצה מנגד פני ה' כי יצא מלך ישראל לבקש את פרעש אחד כאשר ירדף הקרא בהרים.

שמואל א כו, 21-25

וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל חֲטָאתִי שׁוּב בְּנֵי דָוִד כִּי לֹא אָרַע לָךְ עוֹד תַּחַת אֲשֶׁר יָקָרָה נַפְשִׁי בְּעֵינֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה הַסִּבְלָתִי וְאַשְׁגָּה הָרְבָה מְאֹד. וַיַּעַן דָּוִד וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַחַנִּית חֲנִית הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲבֹר אֶחָד מִהַנְּעָרִים וַיִּקָּחֶהָ. וְהָיָה יָשִׁיב לְאִישׁ אֶת צִדְקָתוֹ וְאֶת אֲמָנָתוֹ אֲשֶׁר נָתַן ה' הַיּוֹם בְּיָד וְלֹא אָבִיתִי לְשַׁלַּח יָדִי בְּמִשְׁיַח ה'. וְהִנֵּה כְּאֲשֶׁר גָּדַלְתָּ נַפְשֶׁךָ הַיּוֹם הַזֶּה בְּעֵינַי כֵּן תִּגְדַּל נַפְשִׁי בְּעֵינַי ה' וַיַּצְלֵנִי מִכָּל צָרָה. וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֵל דָּוִד בְּרוּךְ אַתָּה בְּנֵי דָוִד גַּם עָשָׂה תַעֲשֶׂה וְגַם יָכֹל תִּוָּכֵל וַיֵּלֶךְ דָּוִד לְדַרְכּוֹ וְשְׂאוֹל שָׁב לְמָקוֹמוֹ. וַתֹּאמֶר לַנְּעָרִיהָ עֲבְרוּ לִפְנֵי הַנָּגִי אַחֲרֵיכֶם בָּאָה וּלְאִישָׁה נָבָל לֹא הִגִּידָהּ. וְהָיָה הִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמֹר וַיִּרְדָּתָּ בְּסִתְרָה הָהָרָה וְהִנֵּה דָוִד וְאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לְקִרְיַתְהָ וַתִּפְגַּשׁ אֹתָם. וְדָוִד אָמַר אַךְ לְשִׁקָּר שְׁמַרְתִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר לָזָה בַּמִּדְבָּר וְלֹא נִפְקַד מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאוֹמָה וַיָּשָׁב לִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה. כֹּה יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים לְאִבֵּי דָוִד וְכֹה יִסִּיף אִם אֲשָׁאִיר מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ עַד הַבֹּקֶר מִשְׁתִּין בְּקִיר. וַתֵּרָא אֲבִיגַיִל אֶת דָּוִד וַתִּמְהַר וַתֵּרָד מֵעַל הַחֲמֹר וַתִּפֹּל לְאַפֵּי דָוִד עַל פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה. וַתִּפֹּל עַל רַגְלָיו וַתֹּאמֶר בִּי אֲנִי אֲדֹנִי הָעוֹן וַתִּדְּבַר נָא אִמְתָּךְ בְּאֻזְנֶיךָ וּשְׁמַע אֶת דְּבָרִי אִמְתָּךְ. אֵל נָא יֵשִׁים אֲדֹנִי אֶת לְבֹא אִישׁ הַבְּלִיעַל הַזֶּה עַל נָבָל כִּי כִשְׁמוֹ כֵּן הוּא נָבָל שָׁמוֹ וְנָבָלָה עִמּוֹ וְאֲנִי אִמְתָּךְ לֹא רָאִיתִי אֶת נַעֲרֵי אֲדֹנִי אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ. וְעַתָּה אֲדֹנִי חַי ה' וְחַי נַפְשֶׁךָ אֲשֶׁר מָנַעְךָ ה' מִבּוֹא בְּדָמַיִם וְהוֹשַׁע יָדְךָ לָךְ וְעַתָּה יִהְיוּ כְּנָבָל אִבֵּיךָ וְהַמְבַקְשִׁים אֶל אֲדֹנִי רָעָה. וְעַתָּה הַבְּרָכָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵבִיא שְׁפָחָתְךָ לְאֲדֹנִי וְנִתְּנָה לַנְּעָרִים הַמְתַּהַלְכִים בְּרַגְלֵי אֲדֹנִי.

שמואל א כה, 19-32

שָׂא נָא לִפְשַׁע אִמְתָּךְ כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדֹנִי בֵּית נָאֻמָּן כִּי מִלְחָמוֹת ה' אֲדֹנִי נִלְחָם וְרָעָה לֹא תִמָּצָא בְּךָ מִיָּמֶיךָ. וַיָּקָם אָדָם לְרִדְפָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשָׁהּ וְהִיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בְּצִרוּר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיהָ וְאֶת נֶפֶשׁ אִבֵּיהָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כַּף הַקֶּלֶעַ. וְהָיָה כִּי יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדֹנִי כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶת הַטּוֹבָה עָלֶיךָ וְצִוְּךָ לַנָּגִיד עַל יִשְׂרָאֵל. וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לָךְ לְפֹקָה וּלְמַכְשׁוֹל לֵב לְאֲדֹנִי וּלְשִׁפְךָ דָּם חָנָם וּלְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטֵב ה' לְאֲדֹנִי וּזְכַרְתָּ אֶת אִמְתָּךְ. וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֲבִיגַיִל בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שָׁלַחךָ הַיּוֹם הַזֶּה לְקִרְיַתְתִּי. וּבְרוּךְ טַעַמְךָ וּבְרוּכָה אַתָּה אֲשֶׁר כָּלַתְנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְּדָמַיִם וְהוֹשַׁע יָדִי לִי.

שיעור 4

דוד מלך ישראל: כשלמלך מותר הכול

שמואל ב יא, 1

וַיְהִי לְתִשְׁבּוֹבַת הַשָּׁנָה לָעֵת צֵאת הַמִּלָּאכִים וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת יוֹאָב וְאֶת עֶבְדָּיו עִמּוֹ וְאֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁחָתוּ אֶת בְּנֵי עִמּוֹן וַיִּצְרוּ עַל רֶבֶה וְדָוִד יוֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַם.

שמואל ב כא, 15-17

וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה לְפִלְשְׁתִּים אֶת יִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד דָּוִד וְעֶבְדָּיו עִמּוֹ וַיִּלָּחְמוּ אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיַּעַף דָּוִד. וַיִּשְׁבוּ וַיִּשְׁבִּי בְּנֵי אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרָפָה וּמִשְׁקָל קִינוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִשְׁקָל נְחֹשֶׁת וְהוּא חֲגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד. וַיַּעְזֹר לוֹ אַבְיָשִׁי בֶן צְרוּיָה וַיֵּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּמָּתֶהוּ אִזּוֹ נִשְׁבְּעוּ אַנְשֵׁי דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אֶתָּנוּ לַמִּלְחָמָה וְלֹא תִכְבֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל.

שמואל ב יא, 2-5

וַיְהִי לָעֵת הָעָרֵב וַיָּקָם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכְּבוֹ וַיִּתְּהַלֵּךְ עַל גֵּג בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּרָא אִשָּׁה רַחֲצַת מַעַל הַגֵּג וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד. וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיְדַרְשׁ לָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלוֹא זֹאת בַּת שָׁבַע בַּת אֱלִיעֶם אִשָּׁת אוּרִיָה הַחֲתָי. וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וַיִּקְחָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ וְהִיא מִתְקַדֶּשֶׁת מִטְּמֵאָתָהּ וַתֵּשֶׁב אֵל בֵּיתָהּ. וַתֵּהָרֶה אִשָּׁה וַתִּשְׁלַח וַתַּגִּד לְדָוִד וַתֹּאמֶר הִרָה אֲנִכִּי.

שמואל ב כג, 8, 39

אֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד ... אוּרִיָה הַחֲתָי כָּל שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה.

בבלי, סנהדרין קז ע"א

אמר רב יהודה אמר רב: לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון. שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל. אמר לפניו: רבונו של עולם, מפני מה אומרים "אלהי אברהם, אלהי יצחק, ואלהי יעקב"? ואין אומרים "אלהי דוד"? אמר: אינהו מינסו לי ואת לא מינסית לי. אמר לפניו: רבונו של עולם בחנני ונסני שנאמר "בְּחַנֵּי ה' וְנִסֵּי" (תה' כו, ב) וגו'. אמר: מינסנא לך, ועבידנא מילתא בהדך דלדידהו לא הודעתניהו ואילו אנא קא מודענא לך, דמנסינא לך בדבר ערוה. מיד "וַיְהִי לַעֲתָה הָעָרִב, וַיָּקָם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכְּבוֹ" (שם"ב, יא, ב) וגו' אמר רב יהודה: שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע. "וַיִּתְּחֶלֶף עַל-גִּגְבֵּית הַמֶּלֶךְ, וַיֵּרָא אִשָּׁה רַחֲצָתָה, מֵעַל הָגֵג; וְהָאִשָּׁה, טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד". (שם"ב, יא, ב) בת שבע הוה קא חייפא רישא תותי חלתא. אתא שטן אידמי ליה כציפרתא, פתק ביה גירא, פתקה לחלתא, איגליה וחזייה. מיד "וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וַיִּקְחָהּ, וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ וְהָיָה מִתְקַדְּשָׁתָה; וַתֵּשֶׁב, אֵל-בֵּיתָהּ". (שם"ב, יא, ג-ד) והיינו דכתיב "בְּחַנֵּת לְבִי, פָקַדְתָּ לַיְלָה, צָרְפָתָנִי בַל-תִּמְצָא, זִמָּתִי, בַּל-יַעֲבֹר-פִּי". (תה' יז, ג) אמר: איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסני לי ולא אמר כי הא מילתא.

שמואל ב יא, 6-7

וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶל יוֹאָב שַׁלַּח אֵלֶי אֶת אוֹרֵיָה הַחֲתִי וַיִּשְׁלַח יוֹאָב אֶת אוֹרֵיָה אֶל דָּוִד. וַיָּבֹא אוֹרֵיָה אֵלָיו וַיִּשְׁאַל דָּוִד לְשָׁלוֹם יוֹאָב וְלְשָׁלוֹם הָעָם וְלְשָׁלוֹם הַמֶּלֶכְמָה.

מאיר שלו, ראשית: פעמים ראשונות בתנ"ך (עם עובד, 2008), עמ' 162

לא מקרה רגיל הוא להיקרא כך, משדה הקרב אל הארמון, אוריה שאל את עצמו, מן הסתם, לשם מה הוזעק אל המלך, ובארמון היו כמה וכמה אנשים שהיטיבו לדעת את התשובה. דוד כזכור לא נזהר במיוחד. הוא שלח אנשים לדרוש בבת שבע ואנשים להביאה אליו... מי יודע אולי גם אל שדה הקרב הגיעו שמועות.

שמואל ב יא, 7-15

וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאוֹרֵיָה רֵד לְבֵיתְךָ וּרְחֹץ רִגְלֶיךָ וַיֵּצֵא אוֹרֵיָה מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַתֵּצֵא אַחֲרָיו מִשָּׂאת הַמֶּלֶךְ. וַיִּשְׁכַּב אוֹרֵיָה פֶתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל עַבְדֵי אֲדֹנָיו וְלֹא יָרַד אֶל בֵּיתוֹ. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אוֹרֵיָה הֲלוֹא מִדְּרָךְ אַתָּה בָּא מִדּוֹעַ לֹא יֵרֶדְתָּ אֶל בֵּיתְךָ. וַיֹּאמֶר אוֹרֵיָה אֶל דָּוִד הָאֲרוֹן וְיִשְׂרָאֵל וַיהוָה יֹשְׁבִים בְּסֻכּוֹת וְאֲדֹנִי יוֹאָב וְעַבְדֵי אֲדֹנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֲנִים וְאֲנִי אָבוֹא אֶל בֵּיתִי לֵאכֹל וּלְשָׁתוֹת וּלְשָׁכַב עִם אִשְׁתִּי חֵדָּה וְחִי נִפְשֶׁךָ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אוֹרֵיָה שֵׁב בְּנֹה גַם הַיּוֹם וּמָחָר אֲשַׁלְּחֶךָ וַיֵּשֶׁב אוֹרֵיָה בִּירוּשָׁלַם בַּיּוֹם הַהוּא וּמָחָרְתָּ. וַיִּקְרָא לוֹ דָּוִד וַיֵּאכַל לִפְנָיו וַיִּשְׁכְּרוּ וַיֵּצֵא בָּעָרִב לְשָׁכַב בְּמִשְׁכְּבוֹ עִם עַבְדֵי אֲדֹנָיו וְאֵל בֵּיתוֹ לֹא יָרַד. וַיְהִי בִבְקָר וַיִּכְתֹּב דָּוִד סֵפֶר אֶל יוֹאָב וַיִּשְׁלַח בְּיַד אוֹרֵיָה. וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר לְאֹמֶר הָבוּ אֶת אוֹרֵיָה אֶל מוֹל פְּנֵי הַמֶּלֶכְמָה הַחֲזָקָה וְשִׁבְתֶּם מֵאַחֲרָיו וְנָכָה וְמָת.

שיעור 5

"כי-כזה וכזה תאכל החרב"

שמואל ב יא, 16-17

ויהי בשמור יואב אל העיר ויתן את אוריה אל המקום אשר ידע כי אנשי חיל שם. ויצאו אנשי העיר וילחמו את יואב ויפל מן העם מעבדי דוד וימת גם אוריה החתי.

שמואל ב יא, 21-18

וישלח יואב ויגד לדוד את כל דברי המלחמה. ויצו את המלאך לאמר פכלותה את כל דברי המלחמה לדבר אל המלך. והיה אם תעלה חמת המלך ואמר לך מדוע נגשיתם אל העיר להלחם הלוא ידעתם את אשר ירו מעל החומה. מי הכה את אבימלך בן ירבשת הלוא אשה השליכה עליו פלח רכב מעל החומה וימת בתבץ למה נגשיתם אל החומה ואמרת גם עבדה אוריה החתי מת. וילך המלאך ויבא ויגד לדוד את כל אשר שלחו יואב. ויאמר המלאך אל דוד כי גברו עלינו האנשים ויצאו אלינו השדה ונהיה עליהם עד פתח השער. ויראו המוראים אל עבדיה מעל החומה וימותו מעבדי המלך וגם עבדה אוריה החתי מת.

שופטים, ט, 50-54

וילך אבימלך אל תבץ ויחן בתבץ וילכדה. ומגדל עז היה בתוך העיר וינסו שמה כל האנשים והנשים וכל בעלי העיר ויסגרו בעדם ויעלו על גג המגדל. ויבא אבימלך עד המגדל וילחם בו ויגש עד פתח המגדל לשרפו באש. ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך ותרץ את גלגלתו. ויקרא מהרה אל הנער נשא כליו ויאמר לו שלף חרבך ומוותני פן יאמרו לי אשה הרגתהו וידקרהו נערו וימת.

שמואל ב יא, 22-24

וילך המלאך ויבא ויגד לדוד את כל אשר שלחו יואב. ויאמר המלאך אל דוד כי גברו עלינו האנשים ויצאו אלינו השדה ונהיה עליהם עד פתח השער. ויראו המוראים אל עבדיה מעל החומה וימותו מעבדי המלך וגם עבדה אוריה החתי מת.

שלביו של המבצע המתוכנן לכיבוש רבת-עמון היו כדלקמן: 1. יחידה קטנה של "מתאבדים" (וַיִּתֵּן אֶת אוֹרֵיהָ, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יָדַע, כִּי אֲנָשִׁי-חֵיל שָׁם) הייתה צריכה לפרוש הרחק ממחנה המצור לכיוון העיר ולחשוף את עצמה בשדה מול השער. יחידת "מתאבדים" זו תכלול, כמובן את אוריה החיתי. 2. אנשי העיר יבחינו ודאי ב"טרף הקל", אבל לא יבינו, כי פיתיון לפניהם. הם ישלחו מתוך העיר, דרך השער, יחידת פשיטה גדולה, כדי לחסל את היחידה הישראלית החשופה. 3. היחידה הישראלית תיסוג תוך אבדות בכיוון מוסכם, שבו ימצא כוח שני גדול יותר ומוסתר היטב. כוח זה יתערב, יאסוף את שרידי הכוח הראשון, ידלוק אחרי היחידה העמונית, וישתדל להגיע יחד אתה אל השער הפתוח! משימתו של הכוח להחזיק בשער.. ולמנוע בעד אנשי העיר מלסגור את השער... בשלב זה ימהר צבאו של יואב לכיוון השער... וכבוש את העיר.

אנשי העיר נאחזו אמנם הפיתיון ויצאו דרך השער כדי להכות ב"טרף הקל": "וַיֵּצְאוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר, וַיִּלָּחֲמוּ אֶת-יֹאָב, וַיִּפֹּל מֶן-הָעֵץ, מַעֲבְדֵי דָוִד; וַיָּמָת, גַּם אוֹרֵיהָ הַחֲתִי". יחידת התאבדים ספגה אבדות כבדות, אבל מלאה את תפקידה... "כִּי-גִבְרוּ עָלֵינוּ הָאֲנָשִׁים, וַיֵּצְאוּ אֲלֵינוּ הַשָּׂדֶה". בשלב זה התערב הכוח השני... ומיהר לדלוק אחריהם לכיוון השער הפתוח. הכוח הדולק החיש את התקדמותו כדי להגיע במועד בטרם ייסגר השער: "כִּי-גִבְרוּ עָלֵינוּ הָאֲנָשִׁים, וַיֵּצְאוּ אֲלֵינוּ הַשָּׂדֶה; וְנִהְיָ עֲלֵיהֶם, עַד פֶּתַח הַשָּׁעַר...". ואולם כאן זכו אנשי העיר בחיפוי יעיל מעל החומה. הכוח השני לא הצליח במשימתו לתפוס את השער הפתוח... בשלב זה נפלו חיילים נוספים מצבא יואב, מהאבנים והחיצים שנורו מעל החומה: "וַיִּרְאוּ הַמּוֹרָאִים אֶל-עֲבָדֶיךָ מֵעַל הַחוֹמָה, וַיָּמוּתוּ מַעֲבְדֵי הַמֶּלֶךְ". אוריה חוסל אמנם, אבל מבצע כיבוש העיר נכשל וגם רבו האבדות.

שמואל ב יא, 25

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַמֶּלֶךְ: כֹּה תֹאמַר אֶל יֹאָב אֶל יָרֵעַ בְּעֵינֶיךָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה כִּי כֹזֵב וְכֹזֵב תֹּאכֹל הַחֶרֶב הַחֲזֹק מִלַּחְמָתְךָ אֶל הָעִיר וְהָרֶסָה וְחִזְקָהּ

שמואל ב יא, 26-27

וַתִּשְׁמַע אִשָּׁת אוֹרֵיהָ כִּי מֵת אוֹרֵיהָ אִשָּׁה וַתִּסָּפֵד עַל בְּעָלָהּ. וַיַּעֲבֹר הָאֵבֶל וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיֹּאסֶפֶה אֶל בֵּיתוֹ וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ בֶּן וַיִּרַע הַדָּבָר אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד בְּעֵינֵי ה'.

מאיר שלו, ראשית: פעמים ראשונות בתנ"ך (עם עובד, 2008), עמ' 59

וכך מבין הקורא שמשש התכונות המקוריות שלו – "יָדַע נֶגֶן וְגִבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנִבּוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאֵר וְה' עִמּוֹ" – נותרו ארבע.

תבונתו... אינה עוד רבה ומרשימה כשהייתה, ושוב אין הוא "איש מלחמה". בסופה הרע של הפרשה יאבד דוד גם את החשובה בתכונותיו – את "וְה' עִמּוֹ", זו שבלעדיה אין ערך לכל יתר המעלות האחרות.

וַיִּשְׁלַח ה' אֶת נָתָן אֶל דָּוִד וַיָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ... מְדוּעַ בָּזִיתָ אֶת דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי אֶת אֲוִרְיָה הַחֲתָי הַכִּיתָ בַּחֶרֶב וְאֶת אִשְׁתּוֹ לָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה וְאֹתוֹ הִרְגָתָ בַּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן. וְעַתָּה לֹא תִסּוּר חֶרֶב מִבֵּיתְךָ עַד עוֹלָם עַקֵּב כִּי בָזַתְנִי וְתִקַּח אֶת אִשְׁתִּי הַחֲתָי לְהִיּוֹת לָךְ לְאִשָּׁה. כֹּה אָמַר ה' הֲנִי מְקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ וְלָקַחְתִּי אֶת נִשְׁיֶךָ לְעֵינֶיךָ וְנָתַתִּי לָרַעִיךָ וְשָׁכַב עִם נִשְׁיֶךָ לְעֵינֵי הַשָּׁמֶשׁ הַזֹּאת. כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ בְּסִתֶּר וְאֲנִי אַעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֶגֶד הַשָּׁמַשׁ. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נָתָן חֲטָאתִי לָהּ.

אוריאל סימון, "אתה האיש", בתוך: קריאה ספרותית במקרא: סיפורי נביאים (מוסד ביאליק ואוניברסיטת בר אילן, 1997), עמ' 107

שני מלכים עברו על איסור "לא תחמוד" שבעשרת הדברות – דויד חמד את אשת רעהו, ואחאב חמד את כרם רעהו. בעלי דברם של שני המלכים היו אנשים ישרים ותמימים, אשר מאנו להפר עקרון מקודש כדי לזכות בטובת הנאה... דויד לא נרתע מלהשתמש במערכות המלחמה כדי להמית את אוריה בחרב האויב; ואיזבל הרחיקה לכת מכך והשתמשה במערכת המשפט כדי לסקול את נבות כמורד במלכות. כך אפשרו מנגנוני השררה לשני המלכים לעשות בחושך מעשיהם, ומכוח החשאיות השיגו שניהם את מה שהיה מנוע מהם... את המעטה הזה של חוקיות מדומה קרעו מעליהם נביאי ה' בדיוק כאשר נדמה היה לשני המלכים שדרכם, דרך חטאים, צלחה.